

تأثیر میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده بر کیفیت سود

مالک ییلویی خملویی*

دکتر ناصر ایزدی‌نیا**

دکتر مهدی عرب‌صالحی***

چکیده

پایداری شرکت، یک مفهوم مدیریتی جامع است که تداوم فعالیت شرکت را تضمین و از موفقیت‌های اقتصادی بلندمدت آن حمایت می‌نماید. با توجه به اهمیت مبحث پایداری در قرن حاضر، این پژوهش تلاش می‌کند تا به بررسی تأثیر میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ بپردازد. از آنجایی که در حال حاضر هیچگونه الزامات و مقررات اجباری در ایران در خصوص افشاء شاخص‌های پایداری وجود ندارد، سطح افشای این موارد در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بسیار پایین است. با این حال، داده‌های مورد نیاز پژوهش با بررسی گزارش‌های سالانه هیئت مدیره، صورت‌های مالی و سامانه شرکت‌های نمونه به دست آمد. نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون حداقل مربعات تعمیم

* دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

** دانشیار حسابداری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

*** دانشیار حسابداری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

نویسنده مسئول مقاله: ناصر ایزدی‌نیا (Email: n.izadinia@ase.ui.ac.ir).

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۸

تاریخ دریافت: ۹۶/۷/۲۲

یافته برآوردی تابلویی نشان داد که میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده به صورت جامع تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت سود دارد؛ ولی از سه بعد پایداری موجود، شاخص‌های مرتبط با ابعاد اجتماعی و اقتصادی، دارای تأثیر منفی و معناداری بر کیفیت سود هستند، در حالی که بعد زیست محیطی دارای تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت سود است.

واژه‌های کلیدی: پایداری، شاخص‌های پایداری، کیفیت سود، داده‌های تابلویی.

مقدمه

توسعه پایدار مفهومی است که در سال‌های اخیر به عنوان یک مسئله جهانی به آن نگرسته شده است. جهان در حال حاضر با مشکلاتی از قبیل رشد جمعیت، افزایش قیمت حامل‌های انرژی و افزایش تقاضا برای مصرف آب و بحران‌های زیست محیطی مواجه است و جوامع باید به سمت پایداری روی آورند. اصطلاح پایداری، از مفهوم وسیع‌تری تحت عنوان توسعه پایدار^۱ شکل گرفته است. مفهوم توسعه پایدار در اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی درباره محیط و توسعه بکار رفت. در واقع توسعه پایدار؛ «توسعه‌ای است که نیازهای نسل فعلی را برآورده سازد بدون آنکه توانایی و حق نسل آتی را در تأمین نیازهایش از محیط زیست و منابع طبیعی به مخاطره اندازد» (کمیته جهانی محیط زیست و توسعه^۲، ۱۹۷۸).

با توجه به فروپاشی و رسوایی مالی برخی از شرکت‌های بزرگ مثل انرون در اوایل قرن ۲۱ به دلیل عدم افشای مسائل زیست محیطی با اهمیت برای ذی‌نفعان و همگام با توسعه تجارت جهانی، حرکت در مسیر افشاء بیشتر ابعاد پایداری در سطح جهانی افزایش یافته است. در حال حاضر، شرکت‌ها توجه کمی به گزارشگری پایداری دارند اما لازم است به ابعاد این گزارش توجه بیشتری گردد. این ابعاد دربرگیرنده مسائل زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی هستند که در قالب گزارش پایداری ارائه می‌گردند. گزارش پایداری در واقع ارائه تأثیرات

اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی فعالیت‌های روزانه شرکت است. در حقیقت این گزارش تأکید بر اطلاعات غیرمالی زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی در دوره حسابداری دارد. در سال‌های اخیر، اطلاعات غیرمالی که در فرم اطلاعات اضافی در کنار اطلاعات مالی در گزارش سالانه تهیه می‌گردد، برای ذی‌نفعان اهمیت فراوانی پیدا کرده است. زیرا ذی‌نفعان علاوه بر اطلاعات مالی علاقمند به آگاهی از سایر جنبه‌های عملکردی غیرمالی شرکت نیز هستند.

در چند سال گذشته پاسخگویی به خواسته‌های ذی‌نفعان و نیز سعی در ارتقای ارزش‌های اجتماعی، تناقض پیچیده‌ای است که سازمان‌های تجاری متعهد در زمینه‌های مختلف با آن مواجه هستند و سازمان‌هایی که به مباحث مسئولیت اجتماعی توجه بیشتری کرده و به جای رویکرد تدافعی نسبت به پایداری شرکتی، رویکرد کارآمد و مؤثری را اتخاذ نموده‌اند، وظایف خود را نسبت به جامعه به طور مسئولانه ایفا می‌نمایند (حسینی و امجدیان، ۱۳۹۶).

اگرچه، رویه‌های گزارشگری مالی از طریق استانداردهای حسابداری شکل قانونی می‌گیرند، ولی در حال حاضر هیچ استاندارد اجباری برای راهنمایی افشای اطلاعات پایداری در گزارش‌های سالانه وجود ندارد. لذا، ناتوانی نظام‌های گزارشگری مالی سنتی در رفع نیازهای اطلاعاتی ذی‌نفعان در خصوص اثرات زیست محیطی و اجتماعی فعالیت‌های واحدهای تجاری به طوری فزاینده در سطح بین‌المللی در حال بروز است و این ناتوانی به گونه‌ای است که باعث شده تقاضای فراوانی برای تغییر در هدف گزارشگری مالی سنتی به گزارشگری چندبعدی^۳ و گزارشگری یکپارچه^۴ به وجود آید (کی پی ام جی،^۵ ۲۰۱۱). بنابراین، تغییر در اهداف گزارشگری در خصوص اثرات زیست محیطی و اجتماعی که در ادبیات حسابداری به گزارشگری پایداری شهرت یافته، سبب شده است تا علاوه بر طرح شیوه‌های گزارشگری جدید، نیاز به پژوهش‌های گسترده‌ای در این حوزه نیز احساس شود.

لذا، با توجه به اهمیت بحث پایداری برای شرکت‌ها در قرن حاضر، انجام مطالعه در این زمینه در ایران نیز ضرورت فراوانی خواهد داشت.

تحقیقات گذشته نشان می‌دهد که ذی‌نفعان اهداف اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی متفاوتی از شرکت‌ها را دنبال می‌کنند و با توجه به تغییر نگرش شرکت‌ها از تئوری مالکانه (که حداکثر کردن ثروت سهامداران است) به سمت تئوری ذی‌نفعان (که حداکثر کردن ثروت کلیه ذی‌نفعان است)، موفقیت سازمان‌ها در این است که به گزارش ابعاد پایداری جهت حفظ منافع اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی کلیه ذی‌نفعان روی آورند (بوکهلز و روزنتال^۵، ۲۰۰۵). ال‌کینگتون^۶ (۲۰۰۶) در پژوهش خود عنوان نمود که هدف نهایی شرکت‌ها نه تنها ایجاد ارزش برای سهامداران، بلکه ایجاد ارزش‌های اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی برای کلیه ذی‌نفعان نیز است. لذا، برای دستیابی به این هدف باید الگوهای تجاری و مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و رای این دیدگاه که شرکت صرفاً به عنوان یک واحد اقتصادی فعالیت نماید را در نظر بگیرند.

در طول چند دهه اخیر، تحقیق در مورد سود و کیفیت آن مورد توجه خاص پژوهشگران قرار گرفته و تلاش بر این بوده است که با دست یافتن به یک روش منطقی و معتبر، کیفیت سود مورد ارزیابی قرار گرفته و عوامل تأثیرگذار بر آن شناسایی شود، که از جمله می‌توان به مواردی همچون اقلام تعهدی اختیاری و غیر اختیاری، اندازه شرکت، بازدهی شرکت و غیره اشاره نمود (قائم و همکاران، ۱۳۸۷). با وجود این، هیچکدام از مطالعه‌های گذشته تأثیر میزان افشاء شاخص‌های پایداری بر کیفیت سود را، به عنوان یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر آن، مورد بررسی قرار نداده‌اند. لذا، این مطالعه به دنبال بررسی تأثیر میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

در این پژوهش برای بررسی تأثیر میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده بر کیفیت سود، از روش رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی تابلویی برای نمونه انتخاب شده از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ استفاده شده است.

ادامه قسمت‌های پژوهش به ترتیب عبارت از: مبانی نظری، پیشینه و فرضیه‌های پژوهش؛ روش‌شناسی پژوهش (شامل جامعه و نمونه آماری، روش جمع‌آوری داده‌ها و الگوی مورد استفاده پژوهش)؛ یافته‌های پژوهش؛ آزمون استحکام نتایج و نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش، است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

از دیدگاه تاریخی، توسعه و تمرکز گزارشگری با محوریت پایداری دارای روند تکاملی است به گونه‌ای که در دهه ۱۹۷۰ گزارشگری مالی سنتی در کشورهای غربی در برخی از مواقع از طریق گزارش‌های اجتماعی اضافی تکمیل گردید و در دهه ۱۹۸۰ این تمرکز به سمت موضوعات زیست محیطی، از قبیل تولید ضایعات و آلودگی، جابجا شد و اغلب جایگزین اولویت گزارشگری اجتماعی گردید. در پایان دهه ۱۹۹۰ توجه همزمان به ابعاد زیست محیطی و اجتماعی در یک گزارش سبب شد تا گزارشگری همزمان آنها و لیکن مجزا از گزارش‌های مالی سنتی مطرح شود. این روند همگام با توسعه و تدوین استانداردهای داوطلبانه از طریق الگوی گزارشگری جهانی بوده است، که امروزه به عنوان استاندارد جهانی برای گزارشگری پایداری در نظر گرفته می‌شود. الگوی مذکور شاخص‌های مختلفی در مورد هر یک از موضوعات زیست محیطی و اجتماعی جهت گزارشگری پایداری در اختیار شرکت‌ها قرار می‌دهد (هان و کانن^۸، ۲۰۱۳).

بسیاری از پژوهشگران مباحث پایداری را به عنوان یک حوزه توسعه نیافته در نظر گرفته و معتقد هستند که تئوری عام پذیرفته شده برای این موضوع وجود ندارد. با این حال، برخی از تئوری‌های مرتبط با گزارشگری پایداری شرکت‌ها که در پژوهش‌های مختلف به دنبال تبیین چرایی انتخاب شرکت‌ها برای درگیر شدن در فعالیت‌های پایداری هستند، شامل تئوری‌های ذی‌نفعان^۹، مشروعیت^{۱۰}، نمایندگی^{۱۱}، علامت‌دهی^{۱۲}، هنجار اجتماعی^{۱۳} و فرضیه عدم تقارن اطلاعاتی^{۱۴} است که در ادامه توضیح مختصری نسبت به آنها داده می‌شود:

تئوری ذی‌نفعان: این تئوری پاسخگو بودن نسبت به مسئولیت‌های اجتماعی را در چارچوب برنامه شرکت، تلاشی جهت توسعه رویکردهایی می‌داند که به تأیید ذی‌نفعان کلیدی سازمان می‌رسد و همچنین افشاء ابعاد زیست محیطی و اجتماعی عملکرد پایداری شرکت برای رفع تقاضای ذی‌نفعان نیز یک جهت‌گیری راهبردی از سوی شرکت به سمت ایفای مسئولیت‌های زیست محیطی و اجتماعی و تعامل بین اهداف اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی فراهم می‌کند (فریمن^{۱۵}، ۱۹۸۴).

تئوری مشروعیت: بیان می‌کند که سازمان‌ها به طور مستمر به دنبال اطمینان از این هستند که فعالیت‌هایشان از سوی جامعه دارای مشروعیت است. **ساجمن^{۱۶} (۱۹۹۵)** اشاره دارد که مشروعیت سازمان با در نظر گرفتن هنجارها، ارزش‌ها و تعاریف سیستم اجتماعی مطلوب به دست می‌آید. تئوری مشروعیت از مفهوم مشروعیت سازمانی مشتق شده است، مشروعیت سازمان می‌تواند تحت تأثیر رویکردهای مدیریت قرار گیرد و به طور مؤثر مدیریت شود. در واقع اجرای موفقیت آمیز عملکرد اقتصادی واحد تجاری تا حد زیادی وابسته به توانایی مدیران در پاسخ به تهدیدات و چالش‌های گوناگون سازمان است (ساجمن، ۱۹۹۵).

تئوری نمایندگی: تئوری نمایندگی پیشنهاد شده توسط **جنسن و مک‌لینگ^{۱۷} (۱۹۷۶)** بیان می‌کند که یکی از اهداف اصلی مدیران یکسان‌سازی منافع شرکت با سهامداران است. فریدمن

و آلن^{۱۸} (۱۹۷۰) از تئوری نمایندگی برای بررسی فعالیت‌های شرکت در ایفای مسئولیت اجتماعی استفاده نمودند. آنها بیان نمودند که درگیری در مسئولیت اجتماعی شرکت نشانه‌ای از مشکل نمایندگی یا یک کشمکش میان منافع مدیران و سهامداران است و مدیران مسئولیت اجتماعی شرکت را به عنوان یک وسیله برای معجب کردن اجتماع، اقتصاد، سیاست و اهداف حرفه خود به کار می‌گیرند.

تئوری علامت‌دهی: با توجه به تئوری علامت‌دهی، اطلاعات منتشره در مورد عملکرد پایداری یک شرکت در دو نوع منفی و مثبت هستند: اخبار خوب به صورت مؤثری به بازار سرمایه منتقل می‌گردد تا ویژگی‌های پایداری مثبت شرکت را علامت‌دهی نماید. بنابراین، برای تأیید اخبار مثبت، شرکت‌ها باید فعالیت‌های پایداری خود را دنبال نمایند که این فعالیت‌ها باعث سودآوری آتی خواهند شد. اخبار بد هرچند به صورت مداوم توسط شرکت در معرض دید قرار نمی‌گیرد ولی در موارد اساسی برای شرکت‌های سهامی عام اعلام می‌گردد. بنابراین، شرکت‌ها برای پوشش اخبار بد مربوط به عملکرد پایداری و جلوگیری از فشارهای اجتماعی و کاهش ریسک دعاوی حقوقی اقدام به انتشار اخبار بد می‌نمایند. لذا، برای هر دو مورد اخبار خوب و بد محرک‌هایی جهت اعلان اطلاعات مرتبط با پایداری وجود دارد (دهلیوال و همکاران^{۱۹}، ۲۰۱۱).

فرضیه عدم تقارن اطلاعاتی: فریمن (۲۰۱۰) معتقد است که تنها یک روش برای حداکثر سازی ارزش پایداری وجود دارد و آن هم توجه به منافع کلیه ذی‌نفعان است. ممکن است در برخی از موارد یکسری از ذی‌نفعان خاص در تصمیم‌های مدیریت تأثیرگذار باشند و در این شرایط مدیریت باید برای بیشینه‌سازی ارزش و کاهش هزینه سرمایه از فرضیه عدم تقارن اطلاعاتی استفاده نماید (دیگان و آنرمن^{۲۰}، ۲۰۱۱). زمانی که مدیران در تلاش برای رفع خواسته‌های ذی‌نفعان مختلف هستند، عدم تقارن اطلاعاتی بالا است و ذی‌نفعان اطلاعات کافی

و در دسترس جهت نظارت بر مدیریت ندارند و در این شرایط عدم تقارن اطلاعاتی مدیریت سود افزایش می‌یابد (جنسن^{۲۱}، ۲۰۱۰).

تئوری هنجار اجتماعی: این تئوری بیان می‌نماید که مدیریت سود و رویکرد پایداری دو روش متضادی هستند، که به صورت منفی با هم رابطه دارند. به عبارت دیگر، هرچه بیشتر یک موسسه به رویکرد پایداری روی آورد کمتر در گیر روش‌های حسابداری سؤال برانگیزی خواهد شد که باعث افزایش کیفیت سود نیز می‌گردد (رومر^{۲۲}، ۱۹۸۴).

در مجموع می‌توان بیان نمود که عملکرد کلی شرکت در زمینه پایداری می‌تواند در اینکه چگونه شرکت‌ها اطلاعات مالی و غیرمالی خود را به سهامداران ارائه می‌دهند، منعکس گردد. در واقع این بیان منطبق با پژوهش‌های گذشته است که بیان می‌کنند اشکال گزارشگری پایداری با معیارهای کیفیت سود رابطه دارد.

پیشینه پژوهش

نور و همکاران^{۲۳} (۲۰۱۶) به بررسی تأثیر افشای شاخص‌های زیست محیطی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس مالزی پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش آنان نشان داد که یک رابطه معنادار میان شاخص‌های زیست محیطی و عملکرد مالی این شرکت‌ها وجود دارد، ولی عنوان نمودند که سطح افشای شاخص‌های زیست محیطی میان شرکت‌ها هنوز در سطح پایینی است. **وانگ و همکاران^{۲۴} (۲۰۱۵)** به بررسی رابطه میان مسئولیت اجتماعی، ارزش نام تجاری و عملکرد مالی در شرکت‌های تایوانی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۳ با استفاده از معادلات ساختاری پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش آنان نشان داد که مسئولیت اجتماعی و ارزش نام تجاری به صورت مثبت عملکرد مالی شرکت را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

سولوس کی و زولچ^{۲۵} (۲۰۱۴) به بررسی رابطه مدیریت سود و مسئولیت‌های اجتماعی پرداختند. آنها دریافتند که یک رابطه مثبت میان شاخص‌های مسئولیت اجتماعی و مدیریت

سود وجود دارد، ولی این رابطه میان مسئولیت اجتماعی و محافظه‌کاری منفی به دست آمد. بنابراین، آنها بیان نمودند که افزایش در گزارشگری مسئولیت‌های اجتماعی ممکن است به دلیل کیفیت پایین گزارشگری مالی شرکت باشد. زیرا رویکردهای اجتماعی ممکن است رفتارهای فرصت طلبانه را مخفی نماید. **بارنیا و روبین^{۲۶} (۲۰۱۰)** بیان نموده‌اند که مدیران شرکت اغلب به خاطر منافع شخصی به دنبال سرمایه‌گذاری بیشتر در شاخص‌های پایداری هستند. بنابراین، تئوری مشروعیت همچون چراغی بر روی رفتارهای مدیریتی نور افکننده است و این انگیزه را در مدیرانی که به صورت توانمند در مدیریت سود دست دارند، ایجاد می‌نماید تا سودآوری سازمان خود را ناشی از فعالیت‌های مرتبط با پایداری دسته‌بندی نمایند تا توجه ذی‌نفعان را از گزارش‌های مالی سؤال برانگیز به سایر گزارش‌ها جلب نمایند.

الوش و لارواش^{۲۷} (۲۰۰۵) یک رابطه قوی میان عملکرد مالی و عملکرد پایداری به طور متوسط را یافتند. آنها همچنین دریافتند که معیارها و روش‌های مورد استفاده در پژوهش نیز اغلب رابطه میان عملکرد مالی و پایداری را تعدیل می‌نماید. **سلاق و سلاق (۱۳۹۴)** به بررسی ارتباط میان میزان افشای اطلاعات محیط زیست شرکت‌ها با کیفیت سود پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میزان افشای اطلاعات زیست محیطی با ناپایداری سود رابطه معناداری ندارد، اما میزان افشای اطلاعات زیست محیطی با کیفیت اقلام تعهدی سود رابطه معناداری دارد.

جلیلی و قیصری (۱۳۹۳) به بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت و کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران پرداختند. معیارهای مسئولیت اجتماعی شامل آموزش‌های رایگان، تعداد اعضای هیئت مدیره، و داشتن گواهی‌نامه حفظ استانداردهای زیست محیطی بود. نتایج آنها نشان داد که بین مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود رابطه معناداری وجود دارد. **حساس یگانه و برزگر (۱۳۹۲)** به بررسی مؤلفه‌های بعد اجتماعی

مسئولیت شرکت‌ها و وضعیت موجود آن در ایران پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که مهمترین مؤلفه‌های بعد اجتماعی از نظر انتظارات ذی‌نفعان عبارت از اخلاق کسب و کار، عدم فساد و رشوه خواری و مشارکت در توسعه جامعه است و همچنین بیشترین افشای اجتماعی در وضعیت موجود گزارشات شرکت عبارت از مؤلفه‌های کار و کارکنان، مشتریان و مصرف‌کنندگان است. در مجموع نتایج نشان داد که سطح افشاء بعد اجتماعی در شرکت‌های ایرانی پایین است.

خواجوی و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی رابطه میان مدیریت سود و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین مسئولیت‌پذیری شرکت و مدیریت سود، رابطه منفی وجود دارد. همچنین عملکرد مالی شرکت با مدیریت سود، رابطه مثبت و با مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه منفی و معکوس دارد، ولی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کنار مدیریت سود، باعث کاهش اثر معکوس مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر عملکرد مالی شده است.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، این مطالعه در نظر دارد تأثیر میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده را بر کیفیت سود، مورد بررسی قرار دهد. به بیان دیگر، تأثیر ابعاد پایداری شامل بعد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی بر کیفیت سود مورد مطالعه قرار می‌گیرد. بنابراین، فرضیه‌های پژوهش را می‌توان به صورت ذیل بیان نمود:

فرضیه ۱: میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده به صورت جامع توسط شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران بر کیفیت سود تأثیر مثبتی دارد.

فرضیه ۲: میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده مرتبط با بعد اقتصادی توسط شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران بر کیفیت سود تأثیر مثبتی دارد.

فرضیه ۳: میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده مرتبط با بعد مسئولیت اجتماعی توسط شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران بر کیفیت سود تأثیر مثبتی دارد.

فرضیه ۴: میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده مرتبط با بعد زیست محیطی توسط شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران بر کیفیت سود تأثیر مثبتی دارد.

روش‌شناسی پژوهش

جامعه و نمونه آماری

در این پژوهش جامعه آماری شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران خواهد بود و نمونه‌گیری به روش هدفمند است. نمونه آماری این پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که تاریخ پذیرش آنها در بورس قبل از سال ۱۳۸۹ باشد و تا پایان سال ۱۳۹۴ نام آنها از فهرست بورس حذف نشده باشد. همچنین به منظور تشابه ماهیت فعالیت و همگن بودن اقلام افشاء شده در ابعاد پایداری، جهت استخراج شاخص‌های پایداری، از شرکت‌های تولیدی به عنوان نمونه استفاده شده است. با توجه به شاخص‌های موجود و وجود محدودیت در گردآوری شاخص‌های پایداری به دلیل عدم افشاء، نمونه مورد بررسی تنها شامل شرکت‌هایی بوده است که حداقل چند مورد از این شاخص‌ها را افشاء نموده باشند. همچنین نمونه انتخابی این پژوهش شرکت‌هایی هستند که شرایط زیر را نیز باید دارا باشند:

۱. در طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران فعالیت داشته و گزارش‌های مالی و سایر اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش را در طی این سال‌ها به بورس عرضه کرده باشند.

۲. سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.

۳. در دوره مورد بررسی تغییر دوره مالی نداده باشند.

۴. جزء شرکت‌های واسطه‌گری مالی (بانک‌ها، بیمه‌ها، لیزینگ و سرمایه‌گذاری‌ها) نباشند.
۵. داده‌های مورد نظر آنها در دسترس باشد.
- با توجه به شرایط یاد شده، تعداد ۲۸۵ سال - شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است.

روش جمع‌آوری داده‌ها

در پژوهش حاضر ابتدا برای به دست آوردن شاخص‌های عملکرد پایداری مناسب با دقت در ادبیات موضوع و استفاده از استانداردها و رهنمودهای تدوین گزارشگری پایداری سازمان گزارشگری جهانی^{۲۹} (GRI)، تلاش شده است تا مؤلفه‌های مورد قبول و مناسب استخراج شوند. پس از استخراج شاخص‌ها در نمونه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، از این داده‌ها به منظور محاسبه میزان افشای شاخص‌های پایداری استفاده گردیده است. پس از به دست آوردن میزان افشای شاخص‌های پایداری، امتیاز شاخص‌ها برای هر شرکت محاسبه شده و سپس با الگوهای مورد نظر تأثیر میزان افشاء شاخص‌های پایداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بر کیفیت سود بررسی و تبیین گردید.

الگوی مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌های پژوهش

در این پژوهش برای بررسی و برآورد الگوی کلی از تحلیل تابلویی^{۳۰} استفاده شده است. دلیل استفاده از این روش به علت نوع ماهیت داده‌ها است زیرا در تحلیل تابلویی، داده‌ها به صورت مقطعی - زمانی گردآوری شده‌اند.

الگوی رگرسیونی استفاده شده برای محاسبه کیفیت سود از طریق اقلام تعهدی اختیاری، الگوی فرانسیس و همکاران^{۳۱} (۲۰۰۵) است که در واقع الگوی توسعه یافته الگوی دیچاو و دیچو^{۳۲} (۲۰۰۲) است. الگوی مذکور به شرح رابطه ۱ است:

$$Accruals_t = \beta_0 + \beta_1 CFO_{t-1} + \beta_2 CFO_t + \beta_3 CFO_{t+1} + \beta_4 \Delta REV_t + \beta_5 PPE_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

جایی که؛ $Accruals_t$ ، کل اقلام تعهدی سرمایه در گردش (جاری) شرکت در سال t تقسیم بر کل دارایی‌ها؛ $Cash\ flow_{t-1}$ ، جریان‌های نقدی شرکت در سال $t-1$ تقسیم بر کل دارایی‌ها؛ $Cash\ flow_t$ ، جریان‌های نقدی شرکت در سال t تقسیم بر کل دارایی‌ها؛ $Cash\ flow_{t+1}$ ، جریان‌های نقدی شرکت در سال $t+1$ تقسیم بر کل دارایی‌ها؛ $\Delta Revenue_t$ ، تغییرات در فروش شرکت در سال‌های $t-1$ و t تقسیم بر کل دارایی‌ها؛ و PPE_t ، مجموع دارایی‌های ثابت شرکت (اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات) در سال t تقسیم بر کل دارایی‌ها است.

برای محاسبه اقلام تعهدی ابتدا کل اقلام تعهدی جاری ($Accruals_{j,t}$) در سال t و برای شرکت Z را با استفاده از رابطه ۲ به دست آمده است:

$$Accruals_{j,t} = (\Delta CA_{j,t} - \Delta Cash_{j,t}) - (\Delta CL_{j,t} - \Delta STDEBT_{j,t}) \quad (2)$$

که در این رابطه تغییر در مجموع دارایی‌های جاری (ΔCA) در سال $t-1$ و t ، تغییر در مجموع بدهی جاری (ΔCL) در سال $t-1$ و t ، تغییر در وجه نقد ($\Delta Cash$) در سال $t-1$ و t ، تغییر در بدهی‌های کوتاه مدت بانکی ($\Delta STDEBT$) در سال $t-1$ و t است.

همه متغیرهای موجود در رابطه ۱ را باید با تقسیم آنها بر میانگین کل دارایی‌ها استاندارد نمود. رابطه رگرسیونی ۱ باید به صورت سالانه برای شرکت‌ها برآورد شود. همچنین برآوردهای مقطعی سالانه و به صورت شرکت - سال از ε موجود در رابطه رگرسیونی ۱ صورت گرفت. بر اساس الگوی فرانسیس و همکاران (۲۰۰۵) معیار کیفیت سود (EQ) که در واقع با عنوان جزء باقی مانده ($\varepsilon=AQ$) ذکر می‌شود برای یک شرکت برابر با انحراف معیار خطاهای به دست آمده (ε) در رابطه ۱ بین سال‌های $t-2$ تا t است که به شرح زیر محاسبه می‌شود و معیار مناسبی برای برآورد کیفیت سود در پژوهش ما است:

$$AQ = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{n=t-2}^t (\varepsilon_{j,n} - \bar{\varepsilon})^2}{2}} \quad (۳)$$

جایی که؛ $\varepsilon_{j,n}$ ، برابر مقادیر خطا از الگوی فرانسویس و همکاران برای هر شرکت از سال $t-2$ تا t است و؛ ε ، برابر میانگین خطاها طی سال‌های $t-2$ تا t است.

در رابطه ۱ باید متغیر کنترلی رشد را مورد استفاده قرار داد زیرا رشد به اقلام تعهدی وابسته است. به همین دلیل تغییرات در فروش شرکت در سال‌های $t-1$ و t و مجموع دارایی‌های ثابت مشهود شرکت در سال t معیاری برای رشد شرکت‌ها در الگوی فرانسویس و همکاران آورده شده است.

پس از محاسبه کیفیت سود شرکت‌های نمونه مورد بررسی با استفاده از رابطه ۳، فرضیه-های پژوهش با استفاده از روابط پایه رگرسیونی ۴ و ۵ آزمون گردیده است:

$$EQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 SUID_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \varepsilon_{it} \quad (۴)$$

$$EQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 SOID_{it} + \beta_2 ECID_{it} + \beta_3 ENID_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 SIZE_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \varepsilon_{it} \quad (۵)$$

جایی که؛ $SUID_{it}$ ، میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده شرکت i تقسیم بر کل شاخص‌های پایداری قابل افشاء در سال t ؛ $SOID_{it}$ ، میزان شاخص‌های اجتماعی افشاء شده شرکت i تقسیم بر کل شاخص‌های اجتماعی قابل افشاء در سال t ؛ $ECID_{it}$ ، میزان شاخص‌های اقتصادی افشاء شده شرکت i تقسیم بر کل شاخص‌های اقتصادی قابل افشاء در سال t ؛ $ENID_{it}$ ، میزان شاخص‌های زیست محیطی افشاء شده شرکت i تقسیم بر کل شاخص‌های زیست محیطی قابل افشاء در سال t ؛ EQ_{it} ، کیفیت سود شرکت i در سال t ؛ $SIZE_{it}$ ، اندازه شرکت i در سال t ؛ LEV_{it} ، اهرم مالی شرکت i در سال t و؛ ROA_{it} ، میزان سودآوری شرکت i در سال t است.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره ۱ مربوط به آماره توصیفی متغیرهای پژوهش است. میانگین ۱۳/۸ درصد شاخص‌های پایداری کل افشاء شده نشان از این دارد که شرکت‌ها توجه کمی به ابعاد گزارشگری پایداری داشته‌اند، با این وجود انحراف معیار پایین آن نشان از همگن بودن نمونه انتخابی دارد. از میان ابعاد مرتبط با پایداری، بعد زیست محیطی دارای میانگین ۱۴/۱ درصد است، که در مقایسه با دو بعد دیگر اقتصادی و اجتماعی، از میزان افشاء بالاتری حکایت دارد، که می‌توان این مورد را ناشی از اهمیت مسائل زیست محیطی برای شرکت‌های ایرانی بیان نمود. بیشترین و کمترین مقدار اندازه شرکت نشان از این دارد که نمونه انتخابی از لحاظ اندازه نیز تقریباً مشابه هم بوده‌اند. همچنین با توجه به انحراف معیار سایر متغیرها، همانگونه که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است، می‌توان بیان نمود که پراکندگی در نمونه انتخابی زیاد نبوده است.

جدول شماره ۱. آمار توصیفی

متغیر	نماد	بیشترین مقدار	کمترین مقدار	میانگین	انحراف معیار
بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۹۴۹	-۰/۶۸۳	۰/۱۷۵	۰/۱۷۲
اندازه شرکت	SIZE	۱۹/۰۰۹	۱۴/۳۵۹	۱۴/۶۲۹	۱/۸۳۴
اهرم مالی	LEV	۶/۲۰۴	۰/۰۱۲	۰/۶۶۱	۰/۴۶۲
میزان شاخص‌های اقتصادی	ECID	۰/۶۱۵	۰	۰/۰۹۱	۰/۱۱۸
میزان شاخص‌های اجتماعی	SOID	۰/۳۹۱	۰	۰/۰۸۲	۰/۰۶۲
میزان شاخص‌های زیست محیطی	ENID	۰/۶۵۳	۰	۰/۱۴۱	۰/۱۱۷
میزان شاخص پایداری کل	SUID	۰/۴۸۵	۰/۰۳۸	۰/۱۳۸	۰/۰۶۹
کیفیت سود	EQ	۴/۲۷۶	۰/۰۱۰	۰/۳۲۱	۰/۵۷۹

برای بررسی و برآورد الگوی کلی از تحلیل تابلویی استفاده شده است. برای اینکه مشخص شود آیا استفاده از روش داده‌های تابلویی در برآورد الگو مناسب است یا خیر، باید

آزمون اف-لیمر اجرا شود. با توجه به نتایج به دست آمده که در جدول شماره ۲ نمایان است، استفاده از روش داده‌های تابلویی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۲: نتایج آزمون اف-لیمر

آماره	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه	روش تأیید شده
F	۱۹/۸۳۴	(۹۳ و ۱۷۷)	۰/۰۰۰	رد H_0	روش داده‌های تابلویی
χ^2	۶۷۴/۶۳۵	۹۳	۰/۰۰۰	رد H_0	روش داده‌های تابلویی

برای برآورد الگو بر اساس داده‌های تابلویی، دو روش اثرات ثابت و اثرات تصادفی وجود دارد. به منظور تعیین اینکه کدام روش برای برآورد الگو مناسب‌تر است، آزمون هاسمن اجرا می‌شود که نتایج آن در جدول شماره ۳ نشان داده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده در جدول شماره ۳ از روش اثرات ثابت برای برآورد روابط رگرسیونی و آزمون فرضیه‌های پژوهش استفاده می‌شود.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون هاسمن

آماره	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه	روش تأیید شده
χ^2	۹/۵۲	۶	۰/۰۱۳	رد H_0	روش اثرات ثابت

به دلیل وجود واریانس ناهمسانی در الگو که باعث می‌گردد روش حداقل مربعات معمولی کارایی خود را در این شرایط از دست بدهد، در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌ها از الگوی رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی تابلویی^{۳۳} استفاده شده است، زیرا این روش مشکلات موجود در خصوص واریانس ناهمسانی را رفع می‌نماید. جدول شماره ۴ بیانگر نتایج آزمون فرضیه اول است که با استفاده از رابطه رگرسیون شماره ۴ با روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی تابلویی انجام شده است.

طبق جدول شماره ۴، مقدار آماره F به میزان ۲۳۳/۳۷۹ و سطح معناداری آن به میزان ۰/۰۰۰ بیانگر معناداری الگو در سطح اطمینان ۹۹٪ است و نیز آماره دوربین واتسون به مقدار

۱/۸۷۱ مین عدم خود همبستگی میان پسماندها در الگو است. ضرایب به دست آمده از آزمون هم خطی^{۳۴} نمایش داده شده در جدول مذکور بیانگر عدم وجود هم خطی بین متغیرهای مستقل است. ضریب تعیین تعدیل شده برای الگو، ۸۵/۹٪ به دست آمده است که نشان دهنده توان توضیح تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل انتخابی است.

جدول شماره ۴. نتایج آزمون فرضیه اول با روش حداقل مربعات تعمیم یافته بر آوردی تابلویی

$$EQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 SUID_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیر	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری	ضرایب (VIF)
اهرم مالی	LEV	۰/۱۴۰	۰/۰۱۷	۸/۱۱۴	۰/۰۰۰	۱/۴۴۷
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۰۶۵	۰/۰۱۹	-۳/۳۹۲	۰/۰۰۰	۱/۳۳۹
اندازه شرکت	SIZE	-۰/۰۲۲	۰/۰۰۲	-۹/۲۲۵	۰/۰۰۰	۲/۶۰۴
عرض از مبدأ	C	۰/۳۷۹	۰/۱۶۷	۲/۲۶۰	۰/۰۲۵	۲/۷۲۵
میزان شاخص پایداری کل	SUID	۱/۴۷۰	۰/۶۷۸	۲/۱۶۸	۰/۰۳۱	۲/۱۸۲
ضریب تعیین		۰/۸۶۳	ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۸۵۹
آماره F		۲۳۳/۳۷۹	دورین واتسون			۱/۸۷۱
سطح معناداری F					۰/۰۰۰	

با توجه به آماره t معادل ۲/۱۶۸ و سطح معناداری ۰/۰۳۱ برای متغیر SUID (میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده به صورت جامع) که در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار است، می‌توان بیان نمود که این متغیر تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت سود شرکت‌ها دارد. همچنین طبق ادبیات بحث شده ما انتظار داشتیم که ضریب β_1 مثبت باشد، زیرا بر اساس تئوری هنجار اجتماعی، مدیریت سود و رویکرد پایداری روش‌های متضادی هستند که به صورت منفی با هم رابطه دارند؛ به عبارت دیگر هر چه بیشتر یک موسسه به رویکرد پایداری روی آورد کمتر

در گیر روش‌های حسابداری سؤال برانگیز خواهد شد و کیفیت سود شرکت بهتر خواهد بود، لذا فرضیه اول مبنی بر اینکه میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده به صورت جامع تأثیر مثبتی بر کیفیت سود شرکت‌ها دارد مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین با توجه به جدول شماره ۴، سایر متغیرهای کنترلی نیز در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار هستند. با توجه به نتایج آزمون به دست آمده از فرضیه اول، می‌توان الگوی زیر را تبیین نمود:

$$EQ = 0/140 * LEV - 0/065 * ROA - 0/022 * SIZE + 1/470 * SUID + 0/379$$

برای آزمون فرضیه‌های ۲ تا ۴ پژوهش از برآورد رابطه شماره ۵ با روش رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی تابلویی استفاده شده است، که نتایج به دست آمده در جدول شماره ۵ قابل مشاهده است. با توجه به نتایج آزمون و آماره به دست آمده از برآورد رابطه ۵ برای متغیرهای مستقل می‌توان بیان نمود که کلیه متغیرهای موجود تأثیر معناداری بر کیفیت سود دارند. آماره F جدول شماره ۵ بیانگر معناداری کل الگو در سطح اطمینان ۹۹٪ است. همچنین آماره دوربین واتسون به مقدار ۲/۱۹۹ مبین عدم خودهمبستگی میان پسماندها در الگو است. ضریب تعیین تعدیل شده برای الگو، به میزان ۹۶/۷٪ به دست آمده است که نشان دهنده توان توضیح بسیار بالای تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل انتخابی است. همچنین ضرایب به دست آمده از آزمون هم‌خطی نمایش داده شده در جدول شماره ۵ بیانگر عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل است.

برای متغیر ECID (میزان شاخص‌های افشاء شده اقتصادی) آماره t معادل ۲/۴۸۲- و سطح معناداری ۰/۰۱۴ که در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار است و نشان می‌دهد که این متغیر تأثیر منفی و معناداری بر کیفیت سود شرکت‌ها دارد. بنابراین، با توجه به اینکه ضریب متغیر ECID حاکی از رابطه منفی است، نتیجه به دست آمده بیانگر عدم تأیید فرضیه دوم است. برای متغیر SOID (میزان شاخص‌های افشاء شده اجتماعی) آماره t معادل ۲۰/۲۱۷- و سطح معناداری ۰/۰۰۰ که

در سطح ۹۹٪ معنادار است، نشان می‌دهد که این متغیر تأثیر منفی و معنادار بر کیفیت سود شرکت‌ها دارد. لذا، با توجه به ضریب منفی به دست آمده برای متغیر SOID نتیجه به دست آمده بیانگر عدم تأیید فرضیه سوم است.

جدول شماره ۵. نتایج آزمون فرضیه‌های ۲ تا ۴ با روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی تابلویی

$$EQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 SOID_{it} + \beta_2 ECID_{it} + \beta_3 ENID_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 SIZE_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیر	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری	ضرایب (VIF)
میزان شاخص‌های اقتصادی	ECID	-۰/۳۷۱	۰/۱۴۹	-۲/۴۸۲	۰/۰۱۴	۱/۸۷۹
میزان شاخص‌های زیست محیطی	ENID	۰/۶۴۰	۰/۱۹۴	۳/۲۹۷	۰/۰۰۱	۲/۳۸۰
اهرم مالی	LEV	۰/۱۳۹	۰/۰۱۷	۷/۸۴۳	۰/۰۰۰	۱/۵۳۰
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۰۶۱	۰/۰۲۰	-۳/۰۵۹	۰/۰۰۲	۱/۳۲۱
اندازه شرکت	SIZE	-۰/۰۲۱	۰/۰۰۲	-۷/۲۲۴	۰/۰۰۰	۲/۰۷۶
میزان شاخص‌های اجتماعی	SOID	-۳/۶۵۴	۰/۱۸۰	-۲۰/۲۱۷	۰/۰۰۰	۲/۸۵۶
عرض از مبدأ	C	۰/۷۹۳	۰/۰۵۴	۱۴/۴۴۳	۰/۰۰۰	۲/۷۰۹
ضریب تعیین		۰/۹۷۸		ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۹۶۷
آماره F		۸۲/۹۵۰		آماره دورین واتسون		۲/۱۹۹
سطح معناداری آماره F				۰/۰۰۰		

با توجه به اینکه انتظار می‌رفت ضرایب مربوط به β_1 و β_2 مثبت باشد می‌توان دلایل تفاوت نتایج به دست آمده را اینگونه بیان نمود که افزایش در گزارشگری مسئولیت‌های اجتماعی ممکن است به دلیل کیفیت پایین گزارشگری مالی شرکت باشد. زیرا رویکردهای اجتماعی ممکن است رفتارهای فرصت طلبانه را مخفی نماید.

برای متغیر ENID (میزان شاخص‌های افشاء شده زیست محیطی) آماره t معادل ۳/۲۹۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۱ که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است و نشان می‌دهد که این متغیر تأثیر مثبت و معنادار بر کیفیت سود شرکت‌ها دارد. نتیجه به دست آمده بیانگر تأیید فرضیه چهارم است. طبق جدول شماره ۵، سایر متغیرهای کنترلی نیز همانطور که انتظار می‌رفت در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار هستند. با توجه به نتایج آزمون به دست آمده از فرضیه‌های ۲ تا ۴ پژوهش، می‌توان الگوی زیر را تبیین نمود:

$$EQ = -0.371 * ECID + 0.640 * ENID + 0.139 * LEV - 0.061 * ROA - 0.021 * SIZE - 3/654 * SOID + 0.793 + [CX=F]$$

آزمون استحکام نتایج

در برخی موارد دو متغیر X و Y رابطه متقابل دارند، یعنی متغیر X علاوه بر اینکه بر متغیر Y تأثیر می‌گذارد، از آن تأثیر نیز می‌پذیرد. در این موارد می‌توان برای برآورد الگوهایی که در بردارنده چنین متغیرهایی است، از الگوی معادلات همزمان استفاده کرد. در این پژوهش نیز برای روابط ۴ و ۵، شاخص‌های پایداری که به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده‌اند، ممکن است رابطه دو طرفه با کیفیت سود داشته باشند. در نتیجه این امکان وجود دارد که فرض غیر تصادفی بودن متغیر مستقل، نقض شده و نتایج حاصل از آن گمراه کننده باشد. لذا، در این پژوهش به منظور رفع این ابهام و نگرانی، از الگوی معادلات همزمان استفاده شده است. در این پژوهش برای تخمین معادلات موجود در الگوی معادلات همزمان، از روش حداقل مربعات دو مرحله‌ای^{۳۵} استفاده شده است. خلاصه نتایج مربوط به این تخمین برای فرضیه اول و فرضیه‌های ۲ تا ۴ در جداول ۶ و ۷ ارائه شده است.

همانگونه که در جدول شماره ۶ مشخص است، مقدار آماره t برای متغیر میزان شاخص پایداری کل افشاء شده (SUID) برابر با ۲/۰۲۹ است که با میزان سطح معناداری ۰/۰۴۳، بیانگر

معنادار بودن ضریب متغیر مربوطه در الگو است. با مقایسه نتایج مربوط به متغیر SUID در دو جدول ۴ و ۶ مشاهده می‌گردد که ضریب مربوطه در هر دو جدول معنادار و مثبت است. لذا، می‌توان نتیجه گرفت که نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش در قالب الگوی معادلات همزمان و با استفاده از روش حداقل مربعات دو مرحله‌ای، نتایج به دست آمده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی را تأیید می‌نماید. همچنین آماره t و سطح معناداری متغیر کیفیت سود به ترتیب به مقدار ۰/۴۵۹ و ۰/۶۴۵، بیانگر معنادار نبودن این متغیر بوده و نشان دهنده عدم تأثیر آن بر متغیر شاخص پایداری کل است.

جدول شماره ۶. نتایج آزمون حداقل مربعات دو مرحله‌ای برای فرضیه اول

متغیر	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
میزان شاخص پایداری کل	SUID	۱/۵۰۹	۰/۷۴۳	۲/۰۲۹	۰/۰۴۳
اهرم مالی	LEV	۰/۲۸۷	۰/۰۹۳	۳/۰۸۸	۰/۰۰۲
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۲۹۲	۰/۰۶۴	-۴/۵۶۰	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	-۰/۳۰۱	۰/۰۷۵	-۳/۹۹۰	۰/۰۰۰
کیفیت سود	EQ	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۴۵۹	۰/۶۴۵
آماره دوربین واتسون (متغیر درون‌زا EQ)	۲/۰۶۳	آماره دوربین واتسون (متغیر درون‌زا SUID)	۲/۲۹۰		

همانگونه که در جدول شماره ۷ مشخص است، مقدار آماره t برای متغیر میزان شاخص زیست محیطی افشاء شده (EIND) برابر با ۴/۸۲۱ است که با میزان سطح معناداری ۰/۰۰۰، بیانگر معنادار بودن ضریب متغیر مربوطه در الگو است. همچنین، مقدار آماره t برای متغیرهای میزان شاخص اجتماعی (SOID) و اقتصادی (ECID) افشاء شده به ترتیب برابر با ۲/۰۳۲- و ۳/۳۷۶- است که با سطح معناداری ۰/۰۴۴ و ۰/۰۰۰، نشان دهنده معنادار بودن دو متغیر است. بنابراین، با توجه به جداول ۵ و ۷، نتایج به دست آمده از الگوی معادلات همزمان، با روش

حداقل مربعات دو مرحله‌ای، نتایج به دست آمده برای فرضیه‌های دو تا چهار پژوهش با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی تأیید می‌شود. همچنین آماره t و سطح معناداری متغیر کیفیت سود به ترتیب به مقدار $۱/۶۰۰$ و $۰/۱۱۱$ ، بیانگر این است که متغیر معنادار نبوده و نشان دهنده عدم تأثیر آن بر متغیرهای شاخص پایداری است.

جدول شماره ۷. نتایج آزمون حداقل مربعات دو مرحله‌ای برای فرضیه‌های ۲ تا ۴

متغیر	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
میزان شاخص‌های اقتصادی	ECID	-۰/۰۷۱	۰/۰۲۱	-۳/۳۷۶	۰/۰۰۰
میزان شاخص‌های زیست محیطی	ENID	۲/۰۴۰	۰/۴۲۳	۴/۸۲۱	۰/۰۰۰
اهرم مالی	LEV	۰/۷۹۵	۰/۱۶۶	۴/۷۶۸	۰/۰۰۰
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۵۳۴	۰/۱۷۱	-۳/۱۲۱	۰/۰۰۲
اندازه شرکت	SIZE	۰/۶۵۲	۰/۰۶۳	۱۰/۲۶۲	۰/۰۰۰
میزان شاخص‌های اجتماعی	SOID	-۲/۴۰۸	۱/۱۸۴	-۲/۰۳۲	۰/۰۴۴
کیفیت سود	EQ	۰/۵۲۸	۰/۳۳۰	۱/۶۰۰	۰/۱۱۱
آماره دوربین واتسون (متغیر درون‌زا EQ)	۱/۹۳۹	آماره دوربین واتسون (متغیر درون‌زا ECID)	۱/۸۸۳		
آماره دوربین واتسون (متغیر درون‌زا ENID)	۱/۹۷۰	آماره دوربین واتسون (متغیر درون‌زا SOID)	۱/۹۸۲		

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش به این سؤال پرداخته شد که آیا میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیرگذار است یا خیر؟ نتایج مختلف به دست آمده از پژوهش‌های گذشته بیان می‌کند امکان این وجود دارد که شرکت‌ها نسبت به ذی‌نفعان مختلف عکس‌العمل متفاوتی نشان دهند، زیرا ذی‌نفعان مختلف

نگرانی‌های مختلفی دارند. یافته‌های مطالعه حاضر در خصوص شرکت‌های ایرانی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بیانگر این است که میزان افشاء شاخص‌های پایداری به صورت جامع تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت سود دارد و فرضیه اول پژوهش پذیرفته می‌شود. نتیجه به دست آمده با نتایج پژوهش اورلیتزکی^{۳۶} و همکاران (۲۰۰۳) و الوش و لارواش (۲۰۰۵) مطابقت دارد.

همچنین نتایج حاصل از پژوهش حاکی از این است که میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده مرتبط با ابعاد مسئولیت اجتماعی و اقتصادی، دارای تأثیر منفی و معنادار بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. لذا، با وجود اینکه فرضیه‌های دوم و سوم پژوهش رد شدند، تأثیر معنادار این دو بعد پایداری را بر کیفیت سود شرکت، می‌توان از جهات مختلف مورد بررسی قرار داد؛ اول اینکه، بعضی از مدیران فرصت طلب و کوتاه‌نگر به دنبال کسب شهرت هستند که ممکن است با توسل به سیاست‌های کوتاه‌مدت و بی‌توجهی به شاخص‌های پایداری بلندمدت، باعث تأثیر منفی بر عملکرد شرکت شوند (پرستون و ابانون^{۳۷}، ۱۹۹۷). دوم اینکه، مدیریت روابط فی مابین طیف گسترده‌ای از ذی‌نفعان با اهداف متفاوت، می‌تواند با مصرف منابع بیشتر باعث صدمه دیدن عملکرد مالی شرکت شود. در نهایت مدیران ممکن است به طور فرصت‌طلبانه با استفاده از سیاست‌های حفاظتی^{۳۸} در زیر چتر عملکرد پایداری، کیفیت سود را تخریب نمایند (جونز^{۳۹}، ۱۹۹۵). لذا، با توجه به دلایل بیان شده نتایج به دست آمده می‌تواند معتبر باشد. این نتایج، با یافته‌های پژوهش سولوس‌کی و زولج (۲۰۱۴) و بارنیا و روین (۲۰۱۰) مطابقت دارد. همچنین نتایج به دست آمده، با مطالعه جلیلی و قیسری (۱۳۹۳) در خصوص رابطه معنادار مسئولیت اجتماعی و کیفیت سود مطابقت دارد.

سایر نتایج به دست آمده، بیانگر این است که میزان شاخص‌های پایداری افشاء شده مرتبط با مسائل زیست‌محیطی تأثیر مثبت و معناداری بر کیفیت سود شرکت‌ها دارد و فرضیه چهارم

پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. در واقع نتیجه حاصل را می‌توان به دلیل اهمیت بالای شاخص‌های مرتبط با مسائل زیست‌محیطی برای شرکت‌های ایرانی انتخاب شده دانست؛ به دلیل اینکه چارچوب‌ها و استانداردهای موجود برای شاخص‌های زیست‌محیطی در ایران نسبت به دو بعد دیگر بیشتر است. البته باید به این نکته نیز توجه داشت که توجه شرکت‌های ایرانی در سالیان گذشته به مباحث زیست‌محیطی بیش از پیش بوده و این نتیجه نیز مبین این مطلب است. نتایج به دست آمده با نتایج پژوهش نور و همکاران (۲۰۱۶) مطابقت دارد.

در حال حاضر گزارشگری پایداری در برخی از کشورها اجباری است. در این کشورها قوانین و مقررات بیان می‌کنند که گزارش پایداری باید چگونه باشد. به هر حال داوطلبانه بودن گزارشگری پایداری هنوز در مرحله گذار است و در برخی کشورها گزارش‌های پایداری تنها تعدادی از شاخص‌های پایداری را به درستی افشاء می‌کنند. از طرف دیگر نتایج پژوهش‌ها در مورد اجباری بودن گزارشگری پایداری توسط شرکت‌ها نشان می‌دهد که پذیرش قوانین و مقررات گزارشگری پایداری اجباری باعث افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی آنها شده و منجر به بهبود توسعه پایداری، آموزش منابع انسانی و حاکمیت شرکتی خواهد گردید.

در پایان باید بیان نمود، با توجه به جهانی شدن مبحث پایداری و با عنایت به اینکه در حال حاضر سطح افشای شاخص‌های پایداری در شرکت‌های ایرانی پایین است، پیشنهاد می‌گردد شرکت‌های ایرانی در این زمینه فعالیت بیشتری انجام دهند. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده که بیانگر تأثیر معنادار شاخص‌های پایداری بر کیفیت سود شرکت‌ها است و با وجود رقابت جهانی در خصوص پایداری، شایسته است که شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نیز نسبت به آماده سازی بستری جهت ارائه گزارشات پایداری سالانه اقدام نمایند. زیرا اطلاعات غیرمالی که در فرم اطلاعات اضافی در کنار اطلاعات مالی در گزارش سالانه تهیه می‌گردد در سال‌های اخیر اهمیت فراوانی پیدا کرده است و در حالی که اطلاعات مالی با

اهمیت هستند، ذی نفعان علاقمند به آگاهی از سایر جنبه‌های عملکردی غیرمالی شرکت نیز هستند. برای مثال می‌توان به مواردی همچون، چگونگی مدیریت واحد تجاری، اهداف آتی آن و سیاستهای مرتبط با اهداف شاخص‌های پایداری بالاخص مسائل محیطی و اجتماعی را بیان نمود. بنابراین، به منظور افزایش مشروعیت سازمانی شرکت‌ها در جامعه و به منظور برآوردن نیازهای ذی نفعان، گزارش‌های پایداری توسط شرکت‌ها باید با جزئیات بیشتری انتشار یابد.

همچنین با توجه به نتایج پژوهش که بیان می‌نمود شرکت‌هایی که بیشتر به افشاء شاخص‌های پایداری روی آورده‌اند کیفیت سود بالایی نیز تجربه کرده‌اند، به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد در فرایند اخذ تصمیمات اقتصادی خود به عوامل مؤثر بر کیفیت سود توجه داشته باشند.

یادداشت‌ها

1. Sustainable Development (SD)
2. World Commission on Environment and Development (WCED)
3. People, Planet and Profit Reporting
4. Integrated Reporting
5. Klynveld Peat Marwick Goerdeler (KPMG) Audit Firm
6. Buchholz and Rosenthal
7. Elkington
8. Hahn and Kuhnen
9. Stakeholder Theory
10. Legitimacy Theory
11. Agency Theory
12. Signaling Theory
13. Social-Norm Theory
14. Information Asymmetry Theory
15. Freeman
16. Suchman
17. Meckling
18. Friedman and Allen
19. Dhaliwal
20. Deegan and Unerman
21. Jensen
22. Romer
23. Nor
24. Wang
25. Salewski and Zulch
26. Barnea and Rubin
27. Allouche and Laroche
28. Ullman
29. Global Reporting Initiative
30. Panel Analysis
31. Francis et al.
32. Dechow and Dichev
33. Panel EGLS
34. Variance Inflation Factor (VIF)

35. Two Stage Least Square (TSLS)	
36. Orlitzky	37. Preston and O'Bannon
38. Entrenchment Strategy	39. Jones

منابع

- جلیلی، صابر؛ قیصری، فرزاد. (۱۳۹۳). بررسی ارتباط بین کیفیت سود و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق تهران، *دانش حسابرسی*، ۵۷، ۱۷۲-۱۴۷.
- حساس یگانه، یحیی؛ برزگر، قدرت‌الله. (۱۳۹۲). ارائه مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد اجتماعی مسئولیت شرکت‌ها و وضعیت موجود آن در ایران، *مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی*، (۱)۲، ۲۳۴-۲۰۹.
- حسینی، سیدعلی؛ امجدیان، فتانه. (۱۳۹۶). بررسی رابطه مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی و خطر سقوط آتی قیمت سهام، *دانش حسابداری*، (۱)۸، ۱۰۵-۷۵.
- خواجوی، شکرالله؛ بایزیدی، انور؛ جبارزاده کنگرلویی، سعید. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین مدیریت سود و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق تهران، *پیشرفت‌های حسابداری*، (۱)۳، ۵۴-۲۹.
- سلاق، امین؛ سلاق، بهمن. (۱۳۹۴). ارتباط بین میزان افشای اطلاعات محیط زیست شرکت‌ها با کیفیت سود، *چهارمین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری*.
- قائمی، محمدحسین؛ جمال لیوانی، علی؛ ده‌بزرگی، سجاد. (۱۳۸۷). کیفیت سود و بازده سهام شرکت‌ها، *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، (۵۲)۱۵، ۸۸-۷۱.
- Allouche, J., Laroche, P. (2005). A meta-analytical investigation of the relationship between corporate social and financial performance. *Revue De Gestion Des Ressources humaines*, 57(1), 8-41.
- Barnea, A., Rubin, A. (2010). Corporate social responsibility as a conflict between shareholders. *Journal of Business Ethics*, 97(1), 71-86.
- Buchholz, R.A., Rosenthal, S.B., (2005). Toward a contemporary conceptual framework for stakeholder theory. *Journal of Business Ethics*, 58(1-3), 137-148.
- Dechow, P., Dichev, I. (2002). The quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors. *Accounting Review*, 77(Suppl.), 35-59.
- Deegan, C., Unerman, J. (2011). *Financial Accounting Theory*, 2nd European ed. McGraw-Hill, London [et al.].
- Dhaliwal, D.S., Li, O.Z., Tsang, A., Yang, Y.G. (2011). Voluntary nonfinancial disclosure and the cost of equity capital: The initiation of corporate social responsibility reporting. *Accounting Review*, 86(1), 59-100.

- Elkington, J. (2006). Governance for sustainability. *Corporate Governance: An International Review*, 14(6), 522-529.
- Francis, J., LaFond, R., Olsson, P.M., Schipper, K. (2005). The market pricing of accruals quality. *Journal of Accounting and Economics*, 39(2), 295-327.
- Freeman, R.E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Marshfield, MA: Pitman.
- Freeman, R.E., Harrison, J.S., Wicks, A.C., Parmar, B., De Colle, S. (2010). *Stakeholder Theory: The State of the Art*. Cambridge University Press: New York.
- Friedman, M., Allen, G.C. (1970). The counter-revolution in monetary theory: First wincott memorial lecture delivered at the senate house, University of London, *Institute of Economic Affairs*, 16 September, 33.
- Ghaemi, M.H., Jamallivani, A., Dehbozorgi, S. (2008). Earnings quality and stock returns. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 15(52), 71-88 [In Persian].
- Hahn R., Kuhnen, M. (2013). Determinants of sustainability reporting: A review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of research. *Journal of Cleaner Production*, 59(2013), 5-21.
- Hassas Yeganeh, Y., Barzegar, G. (2013). Identifying the components and indicators of corporate social responsibility in Iran. *Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 2(1), 209-234 [In Persian].
- Hosseini, S.A., Amjadian, F. (2017). Investigating the relationship between corporate social responsibility and the risk of falling of future price of stock, *Journal of Accounting Knowledge*, 8(1), 75-105 [In Persian].
- Jalili, S., Gheysari, F. (2014). Investigating the relationship between earnings quality and social responsibility of listed company on Tehran Stock Exchange. *Journal of Auditing Knowledge*, 57, 147-172 [In Persian].
- Jensen, M.C. (2010). Value maximization, stakeholder theory, and the corporate objective function. *Journal of Applied Corporate Finance*, 22(1), 32-42.
- Jensen, M.C., Meckling, W.H. (1976). Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305-360.
- Jones, T.M. (1995). Instrumental stakeholder theory: A synthesis of ethics and economics. *Academy of Management Review*, 20(2), 404-437.
- Khajavi, S., Bayazidi, A., Jabbarzadeh Kangarluei, S. (2011). Investigating the relationship between earnings management and corporate social responsibility of accepted companies in Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Advances*, 3(1), 29-54 [In Persian].

- KPMG. (2011). *KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*, n.p. integrated reporting committee of South Africa, 2011. Framework for integrated reporting and the integrated report: Discussion paper, N/A.
- Nor, N., Norhabibi, B., Nor, A., M.K., Inaliah, A. (2016). The effects of environmental disclosure on financial performance in Malaysia. *Procedia Economics and Finance*, 35, 117-126.
- Orlitzky, M., Schmidt, F.L., Rynes, S.L. (2003). Corporate social and financial performance: A meta-analysis. *Organization Studies*, 24(3), 403-441.
- Preston, L., O'Bannon, D. (1997). The corporate social-financial performance relationship: A typology and analysis. *Business and Society*, 36(4), 419-429.
- Romer, D. (1984). The theory of social custom: A modification and some extensions. *Quarterly Journal of Economics*, 99(4), 717-727.
- Salagh, A., Salagh, B. (2016). The relationship between disclosure level of environment information of companies and earnings quality, *Fourth National Accounting Conference*. Financial Management and Investment. [In Persian].
- Salewski, M., Zulch, H. (2014). The association between corporate social responsibility and earnings quality, evidence from European blue chips. *Working Paper*, Series No. 112. Available at SSRN.
- Suchman, M.C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, 20(3), 571-610.
- Wang D., Chen P., Yu T., Hsiao C. (2015). The effects of corporate social responsibility on brand equity and firm performance. *Journal of Business Research*, 68, 2232-2236.
- World Commission on Environment and Development. (1978). *From One Earth to One World: An overview*, Oxford University Press.